

roep met andere partijen verduidelijkt met het oog op een toekomstbestendige, pluriforme mediasector. Vragen die aan de orde komen rond publiek-private initiatieven zijn bijvoorbeeld of een met publiek geld gefinancierde omroep, op grond van de Mediawet, een nieuwsapp mag ontwikkelen met een regionaal dagblad of een festival mag organiseren met een culturele instelling (zie *www.cvdm.nl*).

Verder heeft de Eerste Kamer, te midden van veel commotie, begin juli jl. ingestemd met de nieuwe zogenoemde ‘aftapwet’ of ‘sleepnetwet’. Het wetsvoorstel dat de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) vervangt heeft deze naam gekregen door de mogelijkheid om op grote schaal communicatie over internetkabels te onderscheppen en hierbij persoonsgegevens te verwerken. Hierover hebben verschillende instanties hun zorgen uitgesproken, zoals de Raad van State, de Autoriteit Persoonsgegevens, de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten zelf, het College voor de Rechten van de Mens, de Raad voor de rechtspraak en de Raad van Europa (*Handelingen I 2016/17*, 35, item 6, p. 7). Ook maatschappelijke organisaties zoals privacywaakhond Bits of Freedom en Free Press Unlimited hebben kritiek geuit over de gevolgen van deze wet voor de privacy en journalistieke bronbescherming. Wat het laatste betreft, bestaan er vooral bedenkingen wat betreft de mogelijkheid dat communicatie tussen journalisten en hun bronnen in het sleepnet verstrikt raken. Waar er voor vertrouwelijke communicatie tussen advocaten en cliënten een bepaling in de wet is opgenomen dat dergelijke door het ‘sleepnet’ ‘opgeviste’ communicatie wordt vernietigd (art. 27(2)), geldt dit voor journalisten en hun bronnen niet. Free Press Unlimited vreest dat bronnen door dit risico op aftapping, en verlies van anonimiteit als gevolg, terughoudender zullen zijn in het delen van informatie met journalisten. Een afname van journalistieke bijdragen aan onderwerpen die relevant zijn voor het maatschappelijke debat komt de democratische samenleving niet ten goede (zie de website van Free Press Unlimited).

Aan privacy gerelateerde kritiek die op het wetsvoorstel werd geuit in het debat in de Eerste Kamer omvatte onder meer de kwestie van bulkinterceptie en het verzamelen van gegevens die geen strafbare feiten betreffen. Met andere woorden: dergelijke (ongerichte) maatregelen treffen (de privacy van) willekeurige, onschuldige burgers. Voldoende waarborging van individuele privacy is dus geroepen. Er werd gesteld dat grote bevoegdheden grote waarborgen vereisen, en dat het onderscheppen van grote hoeveelheden gegevens alleen zou mogen gebeuren als dit noodzakelijk en proportioneel is. Stelselmatigheid kan strijd met jurisprudentie van het EHRM opleveren. Een ander kritiekpunt betrof de noodzakelijkheid van een bewaartermijn van de gegevens van drie jaar, wat als lang wordt ervaren en als bijdragend aan een onveilig gevoel bij de samenleving. Bovendien kan dit in strijd zijn met het EVRM. Verder werd gesteld dat buitenlandse samenwerking pas kan plaatsvinden als er voldoende waarborgen zijn geformuleerd en dat dit niet nadelig mag zijn ten opzichte van de privacy van Nederlandse burgers (*Handelin-*

MEDIARECHT

AAK20178427

J.M. Breemen & V.E. Breemen

Regelgeving en beleid

Ten eerste twee nieuwsberichten van het Commissariaat voor de Media. Op 29 juni jl. presenteerde collegevoorzitter Madeleine de Cock Buning een jubileumeditie van de *Mediamonitor*, een jaarlijkse rapportage van mediaontwikkelingen: *15 jaar Mediamonitor. Van mediaconcentratie naar mediagebruik*. Een van de opvallende conclusies is dat de pluriformiteit van de Nederlandse media zou afnemen. Het lijkt een ogenschijnlijke tegenstelling in het huidige internettijdperk. Mensen zoeken gericht informatie op internet en komen in hun eigen informatie-bubbel terecht. Daarbij wordt gesteld: ‘Als we onze informatievoorziening overlaten aan algoritmes, hoe weten we dan of we goed worden geïnformeerd?’ (zie *www.cvdm.nl*). Een dag later, op 30 juni, publiceerde het commissariaat een document dat de samenwerkingsmogelijkheden van de publieke om-

gen I 2016/17, 35, item 6 en 8; zie voor een samenvatting van het debat: www.eerstekamer.nl/nieuws/20170712/wet_op_de_inlichtingen_en en de website van Bits of Freedom). Gezien de ophef die het wetsvoorstel al voor het werd aangenomen heeft opgeroepen ligt het in de lijn der verwachting dat het laatste woord hier nog niet over is gezegd.

Op Europees niveau blijft de veiligheid van journalisten in de uitoefening van hun beroep een actueel onderwerp. Zo stelt een studie van de Raad van Europa, gebaseerd op een onderzoek onder 940 journalisten, dat journalisten te maken hebben met geweld, intimidatie en zelf-censuur (M. Clark & A. Grench, *Journalists under pressure – Unwarranted interference, fear and self-censorship in Europe*, Raad van Europa 2017). Het gaat daarbij om zowel fysieke aanvallen als cyberbullying, en in combinatie met strafeloosheid van de daders, zijn dit ernstige uitdagingen voor de mediavrijheid. In dezelfde trant concludeert een rapport van onderzoeksorganisaties Freedom House en Free Press Unlimited uit april van dit jaar (getiteld: *Freedom of the Press 2017*) dat de persvrijheid wereldwijd onder druk staat. Het is daarom niet verrassend dat de vrijheid van meningsuiting een van de centrale onderwerpen is in het jaarrapport van secretaris-generaal Jagland van de Raad van Europa (beschikbaar via: <https://edoc.coe.int>). Uitingvrijheid wordt beschouwd als een van de bouwstenen van ‘democratic security’ en geanalyseerd tegen de achtergrond van opkomend populisme in de lidstaten. Recent heeft ook Mediavrijheid-vertegenwoordiger van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), Désir, het belang van journalisten voor democratie benadrukt. Hij deed dat in een oproep aan de Turkse autoriteiten om de aanklachten tegen 17 prominente journalisten, redacteuren en bestuursleden van een Turks dagblad in te trekken in het proces tegen hen dat eind juli van start is gegaan (zie het bericht van 24 juli 2017 op www.osce.org).

In het kader van bronnen van journalisten is ten slotte nog de publieke consultatie van de Europese Commissie over de bescherming van klokkenluiders relevant voor zover het gaat om onthullingen in het openbaar belang. De consultatie, waarop gereageerd kon worden tot 29 mei 2017, heeft ten doel om input van verschillende belanghebbenden te krijgen over onder andere de voor- en nadelen van klokkenluidersbescherming; elementen voor effectieve bescherming; problemen op nationaal en EU-niveau als gevolg van leemten, zwakke punten en verschillen in bestaande bescherming; en minimumnormen voor bescherming (zie voor de stand van zaken omtrent de consultatie: www.europarl.europa.eu).

Rechtspraak

Wat Nederlandse rechtspraak betreft wordt hier – in aansluiting op het aangenomen wetsvoorstel betreffende de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van 11 juli jl. – de aanloop naar een rechtszaak tegen de wet gesignaleerd. Een brede coalitie van organisaties, waaronder de

Nederlandse Vereniging van Journalisten, Privacy First, de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten en het Platform Bescherming Burgerrechten, bereiden een rechtszaak voor om de wet (gedeeltelijk) buiten werking te laten stellen wegens strijd met het EVRM (zie www.privacyfirst.nl/in-de-media/item/1082-diverse-media-12-juli-2017-organisaties-naar-rechter-in-strijd-tegen-aftapwet.html voor een overzicht van berichtgeving in de media over deze zaak). Gezien de controverse rondom dit wetsvoorstel is het de moeite deze ontwikkelingen in de gaten te houden.

En in aansluiting op de aandacht voor de veiligheid van journalisten op Europees niveau is de EHRM-uitspraak in *Huseynova t. Azerbaidjan* noemenswaardig, in het licht van de eerder genoemde straffeloosheid in geweldszaken tegen journalisten (EHRM 13 april 2017, 10653/10). De zaak was aangespannen door de weduwe van de kritische journalist Huseynov, die in 2005 werd doodgeschoten. Het hof concludeert enerzijds wel en anderzijds niet tot schending van artikel 2 EVRM. Ten eerste stelt het hof dat, ook al had Huseynov in talrijke artikelen staatsambtenaren bekritiseerd, er niet voldoende bewijs is om zonder twijfel te concluderen dat de Staat achter de moord zat. Noch is gebleken dat de Staat ervan op de hoogte was dat het leven van de journalist in gevaar was en beschermingsmaatregelen had moeten treffen. In dit opzicht is het recht op leven onder artikel 2 EVRM niet geschonden. Het hof vindt echter wel dat de autoriteiten tekort zijn geschoten in het onderzoek naar de moord, dat al 12 jaar duurt: het was niet effectief, adequaat en snel, en heeft in een aantal opzichten gefaald. Wat dit betreft concludeert het hof wel tot schending van artikel 2.

Verder aandacht voor een zaak over de publicatie van openbare belastinggegevens van 1,2 miljoen mensen in een krant en via een SMS-service van een Fins mediabedrijf (EHRM (GK) 27 juni 2017, 931/13 (*Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy t. Finland*)). Op nationaal niveau werd deze wijze en mate van publiceren verboden door de gegevensbeschermingsautoriteiten. Centraal staat dus de afweging tussen het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op privacy en meer specifiek gegevensbescherming (respectievelijk art. 10 en 8 EVRM). Een belangrijke vraag is of de derogatie voor journalistieke doeleinden waarin het gegevensbeschermingsregime voorziet, van toepassing is op het handelen van Satamedia. Daarom leidde de zaak al eerder tot interpretatievragen aan het Hof van Justitie van de EU (2008) en een uitspraak van de Kamer van het EHRM (2015). Met een 15-2 meerderheid heeft de Grote Kamer opnieuw bepaald dat de vrijheid van meningsuiting niet geschonden is. De volgende factoren spelen daarbij een rol. Volgens het vaste stappenplan stelt de Grote Kamer dat het verbod een beperking was van de vrijheid van meningsuiting en informatie van het mediabedrijf, maar dat dit het gerechtvaardigde doel van de bescherming van de reputatie en rechten van anderen diende. Het komt dus neer op de beoordeling of de inmenging noodzakelijk was in een democratische samenleving. Een belangrijke conclusie in

dit opzicht is dat de publicatie van persoonsgegevens op massaschaal in de onderhavige zaak door de Grote Kamer niet wordt beschouwd als bijdrage aan een publiek debat, of dat niet als hoofddoel had. Zoals de uitspraak stelt, diende de verspreiding van ruwe data in ongewijzigde vorm zonder enige analytische input niet 'solely' journalistieke doeleinden. Het hof concludeert dat de Finse autoriteiten handelden binnen hun beoordelingsvrijheid en dat geen ongerechtvaardigde inbreuk is gemaakt op artikel 10. Belangengroepen zijn kritisch over de interpretatie van 'journalistieke doeleinden' door het EHRM. Zij zijn van mening dat nieuwe vormen van journalistiek zoals '(big) data journalism' ook onder de bescherming van artikel 10 EVRM zouden moeten vallen, en dat de onderhavige zaak een uitgelezen kans was geweest om dat te verhelderen (zie het uitgebreide commentaar op deze uitspraak van D. Voorhoof, 'No journalism exception for massive exposure of personal taxation data', 5 juli 2017, beschikbaar via: <https://strasbourgobservers.com/2017/07/05/no-journalism-exception-for-massive-exposure-of-personal-taxation-data/>).

Literatuur

- E. Apa e.a., *Media coverage of elections: the legal framework in Europe* (IRIS Special 2017-1), Straatsburg: European Audiovisual Observatory 2017;
- M. van Eechoud, 'Een uitgeversrecht voor pluriforme media?', *AMI* 2016, afl. 6 en 2017, afl. 1, p. 16-23;
- W.F. Korthals Altes, 'Overheden en de uitingsvrijheid', *Mediaforum* 2017, afl. 3, p. 73;
- A. Nieuwenhuis, 'Van catalogusformules en strong reasons: de ontwikkeling van de artikel 10 jurisprudentie van het EHRM van 2010 tot en met 2016 (deel II)', *Mediaforum* 2017, afl. 3, p. 74-81;
- P. van Sasse van Ysselt, 'Constitutionele worstelpartij tussen wetgever en vrijheid van meningsuiting', *NJB* 2017, afl. 24;
- O. Volgenant & T. McGonagle, 'Persvrijheid is elders in de wereld al heel gauw voorbij', *Persvrijheidsmonitor* 2016, *Villamedia* 1 mei 2017.